

Ensimmäinen väitöskirja eteläsaamelaisista

MINERVA PIHA: *Eteläsaamelaiset rautakautisessa Pohjolassa: Kielitieteellis-arkeologinen näkökulma*. Annales Universitatis Turkuensis, sarja C, osa 498. Turun yliopisto, Turku 2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-8212-7>. 99 sivua + 3 artikkelia.

Kumma kyllä eteläsaamelaiset ovat aina olleet Suomessa vähiten tutkittuja sukukansojamme samoin kuin heidän kielensä vähiten tutkittuja sukukieliämme. Jopa silloin kun rautaesirippu oli kiinni eikä itäisempien kielisukulaistemme luokse ollut pääsyä, vain harva suomalainen vai-vautui tekemään kenttätöitä länsiblokkiin kuuluneiden eteläsaamelaisten parissa. Ainoat suomalaistutkijan julkaisemat eteläsaame(laisi)a käsittelevät monografiat ovatkin edelleen Eliel Lagercrantzin *Sprachlehre des Südlappischen* (1923) ja *Wörterbuch des Südlappischen* (1926). Vaikka ainakin yksi eteläsaame(laisi)a koskeva painamaton pro gradu -tutkielma on sentään valmistunut (Lagerblom 1998), maamme ensimmäinen akateeminen väitöskirja on antanut odotuttaa itseään aina tähän päivään saakka.

Kuten nimestäkin voi päätellä, eteläsaame on saamelaiskielistä eteläisin, mutta se on samalla myös niistä läntisin. Itse asiassa se on jopa uralilaisista sukukielistämmekin läntisin, mikäli emme laske amerikansuomen kaltaisia myöhäsyntyisiä kielisaarekkeita. Nimenomaan sijainti tekeekin eteläsaamesta erityisen kiinnostavan, mistä ja milloin se on Keski-Skandinaviaan päätyntynyt. Tähänastinen näkemys on useimmiten ollut sillä sinänsä loogisella kannalla, että eteläsaame olisi levinnyt Pohjoiskalotilta, jossa muitakin nykysaamelaiskieliä puhutaan. Vasta aivan viime vuosina on tultu ajatelleeksi myös vaihtoehtoa, että eteläsaame olisikin levinnyt Pohjanlahden yli Länsi-Suomesta, josta tunnetusti löytyy saamelaisperäistä paikannimistöä. Esitetyt ajoitukset ovat taas ulottuneet jääkauden lopusta 1600-luvulle, jos kohta ajanlaskun alun jälkeiset ensimmäiset vuosisadat ovat viime vuosina olleet suosituimpia.

Koska ensimmäiset kiistattomat kirjalliset maininnat eteläsaamelaisista ovat todella vasta 1600-luvulta, heidän aiempaa menneisyyttään on täten mahdollista tutkia vain muiden kuin historiatieteiden avulla. Tällöin kysymykseen tulevat ensisijaisesti arkeologia ja kielihistoria nimenomaan tässä järjestyksessä. Tosin saksalaisen indoiranistin Karl Hoffmannin tiettävästi ensimmäisenä ääneen lausuman näsäviisauden mukaan ”ruukut eivät puhu” (Hoffmann *apud* Witzel 1995, 89). Totta, mutta sen sijaan niiden valmistajat kyllä puhuivat. Kuten hiljattain edesmennyt Turun yliopiston ensimmäinen arkeologian professori Unto Salo erinomaisesti kiteytti, ”kielihistorian ja arkeologian lähteet ovat yhden ja saman menneisyyden jälkiä, menneisyyden, jonka kattavampi tulkinta on kaiken historiallisen tutkimuksen korkea päämäärä” (Salo 1996, 344).

Tätä ylevää periaatetta noudattaa myös samassa yliopistossa 27.11.2020 tarkastettu Minerva Pihan väitöskirja *Eteläsaamelaiset rautakautisessa Pohjolassa: Kielitieteellis-arkeologinen näkökulma*. Vaikka kielihistoriaa ja arkeologiaa on yhdistelty vuosien varrella pilvin pimein, asialla on lähes poikkeuksetta ollut joku sellainen, joka on vaivautunut kunnolla perehtymään korkeintaan toiseen näistä tieteenhaaroista jos siihenkään (eikä lukijan ole syytä loukkaantua väittämästäni, koska tunnustan itsekin kuuluvani joukkoon). Käsissämme olevan väitöskirjan tekeekin ainutlaatuiseksi se, että sen kirjoittajalla on sekä kielihistoriallinen että arkeologinen peruskoulutus. On näet huomattavasti vaikeampaa hallita kuin väittää hallitsevansa useampia tieteenhaaroja.

Rakenteesta

338-sivuinen artikkeliväitöskirja alkaa 99-sivuisella yhteenvedo-osuudella, jota seuraa kolme pääotsikon teemaan luontevasti asettuvaa artikkelia sivumääriltään 116, 89 ja 23. Jo monissa populaariartikkeleissaan Piha on osoittanut kirjoittavansa poikkeuksellisen selkeää ja sujuvaa suomea, ja toisaalta väitöskirjan englanninkieliset artikkelit osoittavat, ettei Yhdysvalloissa vietetty lukioaikainen vaihto-oppilasvuosi ole mennyt hukkaan.

Yhteenvedo-osuuden varsinaisesti alkava luku 1 Johdanto (s. 17–31) perustelee, miksi valittu aihe on informaatioarvoltaan merkittävä: siinä missä perinteinen tutkimus on siis ajoittanut Keski-Skandinavian (etelä)saamelaistumisen vasta 1600-luvulle, vuosituhaten vaihteessa yltiöpäisimmät väittivät alueen ensimmäisten jääkauden jälkeisten alkuasukkaiden puhuneen uralilaista kieltä. Väitöstutkimuksen perimmäinen tarkoitus onkin vastata ”monitieteisestä, kielitiedettä ja arkeologiaa yhdistävästä näkökulmasta, kuinka varhaiseksi eteläsaamen kielen tulon Keski-Skandinaviaan voi ajoittaa ja miten kielen tulo ja läsnäolo näkyvät arkeologisessa aineistossa” (s. 17). Teoreettisena lähtökohtana on samaan aikaan oletus, että ”arkeologian ja kielitieteen yhdistäminen tuottaa kokonaisvaltaisemman ja syvemmän kuvan menneisyydestä, kuin kumpikaan tieteenala voisi yksin tuottaa” (s. 19).

Luku 2 Tutkimuksen taustaa (s. 32–54) käy läpi aiempaa tutkimusta keskittyen pääasiasa valtavirtänäkömyksiin, kun taas moneen kertaan jo kumotut marginaalinäkemykset jäävät ansaitusti mainitsematta (esim. Kalevi Wiikin fanien on turha etsiä idolinsa nimeä). Myös eteläsaamelaisten esihistoriassa ovat vastakkain olleet maahanmuutto- ja jatkuvuusteorioiden, mutta erona erityisesti suomalaisten esihistoriaan on ollut se, ettei jälkimmäinen koskaan syrjäyttänyt ensimmäistä yleisesti hyväksyttynä oppi- ja käsikirjatietona, vaan molemmat teoriat ovat saaneet kannatusta aivan viime vuosiin saakka.

Seuraava luku 3 Aineistot ja menetelmät (s. 55–61) jakautuu otsikkonsa mukaisesti kahtia. Kielitieteellisenä aineistona on eteläsaamen sanasto, arkeologisenä taas eteläsaamelaisiksi katsottavat muinaisjännökset. Menetelmänä todetaan olevan *Wörter und Sachen*, jolloin kannattaa huomata, että termillä on sekä ahtaampi että väljempi merkitys. Ahtaammassa merkityksessään *Wörter und Sachen* tarkoittaa vain tiettyä 1900-luvun alussa saksalaisella kielialueella toiminutta filologista kuppikuntaa, kun taas väljemmin sillä voidaan viitata melkeinpä mihin tahansa sanoja ja asioita yhdistelevään tutkimukseen. Jälkimmäisessä tapauksessa tyyliuunnan kotimaiseksi pioneeriksi voidaan nimetä jo August Ahlqvist klassikollaan *Det vestfinska språkets kulturord* (1871).

Luvun 4 Tutkimuksen tulokset (s. 62–78) aloittaa sen oheistuuotteena kehitetty ”teoreettinen malli”, joka ”mahdollistaa sanasto- ja arkeologisen aineiston systemaattisen korreloinnin” (s. 62). Koska alalla ei ole pulaa sen enempää kritiikittä kantakieliä kulttuureihin yhdistelevis-tä naiiveista idealisteista kuin kielitieteen ja arkeologian yhdistettävyyden kieltävistä kyynisistä nihilisteistä, on kerrankin virkistävää törmätä tutkijaan, joka onnistuu tavoittamaan kultaisen keskitien. Seuraavaksi yhteenveto-osuus siirtyy osajulkaisujen tuloksiin, miksi nimenomaiset kolme artikkelia onkin luontevinta käsitellä tässä välissä.

Ensimmäinen artikkeli ”Combining Proto-Scandinavian loanword strata in South Saami with the Early Iron Age archaeological material of Jämtland and Dalarna, Sweden” (Piha 2018) on samalla niistä laajin. Epäilemättä merkittävin tulos on varhaisrautakautisten eteläsaamelaisien harjoittama kotieläintalous, jonka vasta myöhäisrautakaudella vaihduttua poropaimentolaisuuteen vastaava skandinaavisperäinen terminologia koki saman semanttisen siirtymän. Juuri kotieläinsanastossa kielihistoriallinen ja arkeologinen aineisto korreloivatkin parhaiten, kun taas vastakkaista ääripäätä edustaa korusanasto, mikä selittyy sillä, että vaikka korut itse olivat paleoliittinen keksintö, koruja tarkoittavat sanat ovat taas maailman kielissä yleensä vasta historiallisen ajan neologismeja.

Toinen artikkeli ”Archaeological and lexical perspectives on indigenous South Saami religion” (Piha 2018) jatkaa edellisessä artikkelissa hyväksi havaitulla linjalla, mutta nyt vain keskittyään rautakautisten skandinaavilainojen sijasta muinaisuskonnollisiin termeihin sekä niiden arkeologisesti havaittaviin vastineisiin. Kun etymologisen kerrostuman asemasta tutkimuskohteenä on semanttinen kategoria, joudutaan yksittäiset termit ajoittamaan erikseen, mihin jälleen tarvitaan kielihistorian ja arkeologian hedelmällistä yhteistyötä. Muinaisuskoa tutkittaessa ei pelkällä arkeologialla pitkälle pötkitäkään, koska uskontoja harjoitetaan paljolti korvien välissä. Niinpä tällaiselle tutkimukselle luulisi olevan jatkossa enemmänkin kysyntää.

Kolmannessa artikkelissa ”Kantasaamesta eteläkantasaameen: Lainatodisteita eteläsaamen varhaisesta eriytymisestä” (Piha–Häkkinen 2020) apukirjoittajana on toiminut uralisti Jaakko Häkkinen, ja edellisistä artikkeleista poiketen tässä keskitytäänkin pääasiassa kielihistoriaan. Artikkelin keskeisimpänä johtopäätöksenä on se, että ”eteläsaamen esimuoto, eteläkantasaame, on murteutunut yhteisestä kantasaamelaisesta kielestä ensimmäisenä 200-luvulla” (s. 70). Aina-kin itse olen vakuuttunut tästä klassifikaatiosta, jota voidaan edelleen tukea koko muulle saamel-le yhteisillä innovaatioilla (ks. Korhonen 1981, 20–21).¹ Tosin ihan ongelmaton klassifikaatio ei

1 Kaikesta huolimatta en laskisi astevaihtelua näihin innovaatioihin, sillä vaikka se puuttuikin eteläsaamesta, sitä esiintyy toisessa eteläkantasaamen tytärkielessä uumajansaamessa, joskin rajoitetummin kuin piitimensaamessa sekä siitä eteenpäin. Itse taipuisinkin palauttamaan astevaihtelun sekä kantasaameen että eteläkantasaameen ja toteamaan sen vain sittemmin hävinneen eteläsaamesta täysin sekä uumajansaamesta osittain (vrt. Sammallahti 1998, 191–192).

ole johtuen muutamista konsonanttimuutoksista, jotka pikemmin viittaisivat itäkantasaamen ensimmäisenä eronneen muusta saamesta (ks. Sammallahti 1998, 193–194).² Lopullista sanaa ei siis toistaiseksi ole sanottu, mikä kuitenkin on humanistisissa tieteissä sääntö eikä poikkeus.

Yhteenveto-osuuden viimeinen luku 5 Eteläsaamelaiset rautakautisessa Pohjolassa: päätelmiä ja tulevaisuuden näkymiä (s. 79–83) sisältääkin mainioita suunnitelmia, mitä kaikkea tutkia jatkossa. Erityisen kiinnostava kysymys on ”eteläsaamen Skandinaviaan tuoneen väestön kulkureitti”: ”Merenkurkun yli”, ”Pohjanlahden ympäri rannikkoa myöten” vai kenties ”Pohjanlahden eteläpuolelta esimerkiksi Ahvenanmaan kautta” (s. 82)?³ Toisaalta väitöstutkimuksen ansiokkuudesta kertoo, että se inspiroi itseäni pohtimaan sen ulkopuolelle jääneitä aihepiirejä: esimerkiksi onko joidenkin eteläsaamen skandinaavilainojen lähtökieleksi osoitettavissa lähinaapurissa Taalainmaalla puhuttava *älvdalska*, joka synkronisesti lasketaan ruotsin murteeksi mutta joka diakronisesti erosi kantaskandinaavista muinaisgotlannin jälkeen heti toisena (ks. esim. Schalin 2018, 50)?

Keskustelua

Makuasioista voi kiistellä toisin kuin tosiasiasta, ja yksi tällainen makuasia on saamelainen alkukoti eli saamelaisen kantakielen puhuma-alue. Hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen Piha toteaa minun alkukotini olevan ”eteläisen Suomen ja Laatokan sekä Äänisen välillä” (s. 48), hänen omansa taas ”Karjalankannaksen ja Valkeajärven välillä” (s. 49). Tässä hän seuraa Jaakko Häkkistä (2010, 57):

Saamelaisen kielihaaran alkukoti voidaan näin sijoittaa alueelle, missä on myös saamelaisperäisen paikannimistön eteläisin ulottuvuus (Saarikivi 2004; 2006) ja missä kielihaaran sisäinen variaatio näyttää olevan vanhinta (Aikio 2006, 42): suunnilleen Laatokan ja Äänisen eteläpuoliselle alueelle, Karjalankannakselta lännessä Valkeajärvelle idässä.

2 Koska konsonanttimuutoksista aspiraatio ja denasalisaatio ovat levinneet edelleen inarin- ja koltansaameen, ne vaikuttaisivat sittenkin verraten myöhäisiltä areaalisilta innovaatioilta, joilla ei siten ole relevanssia kantasaamen varhaisimman murteutumisen kannalta.

3 Ihan näppituntumalta viime mainittu Asko Parpolan kannattama vaihtoehto (2017, 255–260) tuntuu seuraavista syistä vähiten todennäköiseltä:

- hänen esittämänsä arkeologinen konteksti, Akozino-Mälärin kirveet noin 800–500 eKr., on aivan liian varhainen ollakseen jo kanta- saati eteläkantasaamelainen.
- Keski-Ruotsi oli jo niin väkirikas, että mahdolliset maahanmuuttajat olisivat helpommin sulautuneet paikalliseen germaaniväestöön.
- luonnollisimmat reitit eteläsaamelaiselle alueelle ovat Selkämereen laskevat joet, joille taas päästään kätevämmiin Merenkurkun puolelta.
- Varsinais-Suomessa ja Ahvenanmaalla saamelaisperäisiä paikannimiä on vain yksittäisesiintymiä, jotka nekään eivät ole etymologisesti vakuuttavimmasta päästä, kun taas Etelä-Pohjanmaalla saamelaisnimet pysyivät vallitsevina aina viikinkiajalle saakka (ks. esim. Rahkonen 2017).

Lopuksi täytyy tietysti muistaa, että vaikka eteläsaamen ensimmäinen aalto olisikin tullut Merenkurkun yli, he saivat varmuudella myös myöhempiä täydennysjoukkoja pohjoisesta, sillä muutoin ei selity nykysaamelainen murrejatkumo eteläsaamesta turjansaameen.

Alkukodin takana oli siis Janne Saarikivi, joka esitti, että ”vielleicht gerade die Umgebung des Beloozero, und auch die südwestlich davon gelegenen Gebiete Tver und Novgorod, für die Herausbildung des Ostseefinnischen und des Saamischen irgendwie zentral waren” (2004, 223). Hän kuitenkin käytti alueen paikannimestöstä termiä ”pseudo- oder parasaamisch” (mt. 188), joka *per definitionem* tarkoittaa kantasaamen sisar- eikä tytärtä. Kaikesta huolimatta hän myöhemminkin kannatti ajatusta, että kantasaamea olisi puhuttu ”Valkeajärven, Laatokan ja Äänisen välisellä alueella” (2011, 113), jos kohta täsmällisempi termi olisi silti mielestäni esi-saame, jonka käyttämä luoteisväylä todella kulki alueen kautta (Lang 2020, 256–257).

Myös Ante ja Aslak Aikio yhä katsoivat, että ”varhaiskantasaamen ydinalue sijaitisi hyvin-kin etelässä, mahdollisesti jossain Laatokan ja Äänisen seudulla” (2004, 130). Saarikiven tavoin hekin vetosivat Keski-Venäjällä puhutuista arjalais- ja iranilaiskielistä saatuihin lainasanoihin, jotka pian menettivät todistusvoimansa, kun osoitin niiden lainautuneen jo ennen uralilaisten ekspansiota länteen (Kallio 2006, 17). Samassa yhteydessä paikansin saamelaisen kantakielen lähinnä germaanikontaktinsa perusteella ”Järvi-Suomesta Laatokalle ja Ääniselle ulottuvalle vyöhykkeelle” (mts. 18), enkä ole sen koommin katsonut tarpeelliseksi oikaista näkemystäni (vrt. Kallio 2009, 38). Samaan alkukotiin oli päätyntä jo jatkuvusteorian kannattajista Terho Itkonen (1983, 377–379).

Ante Aikio yhtyi näkemykseni tuoreltaan: ”the postulation of a homeland east of the bottom of the Gulf of Finland would seem to make it more difficult to explain the contacts with Proto-Germanic, for which southern Finland provides a more likely setting” (2006, 42). Myöhemminkin hän on pitänyt tällä kannalla: ”Pre-Proto-Saami was spoken somewhere in the Lakeland of southern Finland and Karelia, as this would allow us to explain the adoption of Germanic loanwords” (2012, 103). Samalla Aikio otti myös kantaa Häkkisen kilpailevaan alkukotihypoteesiin: ”While there are [Para-]Saami substrate place-names in the Svir River basin and possibly even in the Lake Beloe region, no reliable examples are known south of Lake Ladoga or even the Karelian Isthmus” (mts. 93). Häkkisen alkukotia ei siis pelastaisi edes germaansien kielialueen väitetty ulottuminen ”Viipurinlahdelle” (2010, 57), mikä on sekini kyseenalaista (vrt. Lang 2020, 257).

Kantasaamen eteläsuomalais-karjalaista alkukotia voikin pitää yleisesti hyväksyttynä, sillä sellaiseen on nyttemmin päätyntä myös Saarikivi: ”The Proto-Sámi area has probably been somewhere around Lake Ladoga in inland Karelia and/or Finland” (Frog–Saarikivi 2015, 83). Kannatuksen puute ei luonnollisesti todista mitään alkukotia paikkansapitämättömäksi, mutta Häkkisen argumentit olivat jo alun alkaenkin erheellisiä: saamelaisperäisen paikannimistön eteläisintä ulottuvuutta tai saamelaisen kielihaaran sisäistä variaatiota ei suinkaan todisteta parasaaamelaisilla nimillä. Ikävä kyllä hän vain ohimennen viittasi vastinepariin *hämäläiset* = *sápmelaččat* (Häkkinen 2010, 57), vaikka kyseessä on ainoita onomastisia todistuskappaleita, jotka sitovat jo ajanlaskun alkua edeltäneet saamelaiset aikaan ja paikkaan. Siitä huolimatta saamelaiseen alkukotiin on harvoin viime vuosinakaan sisällytetty Hämettä, vaikka erityisesti germaanikontaktien näkökulmasta se on paras vaihtoehto Varsinais-Suomen oltua jo varhain itämerensuomalaistunut (Lang 2020, 269–276). Toisaalta Piha ja Häkkinen nyt vakuuttavasti osoittavat eteläkantasaamen olleen ”ensimmäinen murre, joka eriytyi myöhäiskantasaamesta” (2020, 103), minkä oli oletettavasti aiheuttanut ”eteläkantasaamen leviäminen suoraan länteen Pohjanlahden yli Skandinaviaan” (2020, 120). Näin ollen heidän itsensäkin mukaan saamen sisäinen variaatio oli vanhinta nimenomaan Länsi-Suomessa.

Viimeaikaisissa saamelaisissa alkukodeissa on itseäni häirinnyt myös niiden liioitellun

pieni koko, sillä ei ole demografisesti uskottavaa, että kantasaamen puhuma-alue olisi vaivassa muutamassa vuosisadassa kooltaan jopa monikymmenkertaistunut yltyen pian Vienanmereltä Trondheiminvuonolle. Ymmärrän kyllä, että Kalevi Wiik kumppaneineen aiheutti henkisen krapulan puolen maanosan kokoisia alkukoteja kohtaan, mutta päinvastainen ääripää ei ole välttämättä realistisempi. Erityisesti Aikio on toistuvasti argumentoinut, että ”the language must have been spoken within a relatively limited geographical area until the Great Saami Vowel Shift was completed” (2012, 71), mutta toisaalta myös termin ilmeisenä esikuvana toiminut varhaisnykyenglannin *Great Vowel Shift* levisi vuosina 1400–1700 Englannin kanaalilta Skotlannin alamailla. Koska rautakautisten kielialueiden keskikoko lasketaan sadoissa tuhansissa neliökilometreissä (ks. esim. Mallory 1989, 145–146), itse en pitäisi mahdottomana kantasaamen puhuma-alueen ulottumista Pohjanlahdelta Ääniselle.

Yhteenvetoa

Nykytieteen trenditermejä on monitieteisyys. Valitettavasti vain paino tuntuu olevan liian usein alkuosalla moni- ja liian harvoin jälkiosalla -tieteisyys. Pahimmillaan monitieteisyys sekoitetaan silkkään kehäpäättelyyn, jossa eri tieteenhaaroista haalitaan todistuskappaleita oman jo etukäteen lukkoon lyödyn ajatusrakennelman pönkittämiseksi. Pihan väitöskirja on onneksi aivan toista maata edustaen luontevaa jatkoa Unto Salon elämäntyölle. Myös viime mainittu ymmärsi, että esihistoria ja arkeologia eivät ole synonyymejä vaan että erityisesti kielihistoria voi tuoda arvokasta lisäinformaatiota. Salon omin hieman kärjistetyin sanoin ”melkein koko arkeologikunta kannattaa puhdasta oikeaoppista arkeologiaa, vaikka jotkut myöntävät, etteivät arkeologiset jäljet ole ainoat, mitä muinaiset kulttuurit ovat jättäneet” (2014, 53). Pihan voidaan sanoa päivittäneen Salon toisinajattelun 2000-luvulle.

Pihan väitöskirja välttää monitieteisyyden ensimmäisen karikon jo heti siinä, ettei se ahnehdi liikoa. Kuten alaotsikko *Kielitieteellis-arkeologinen näkökulma* kertoo, kyse on binaarisesta vertailusta eikä omnikomparativismista, jossa laatu korvataan määrällä. Toisena esimerkkinä ahnehtimisen puutteesta on se, että *Eteläsaamelaiset rautakautisessa Pohjolassa* pysyttelee pääotsikkonsa mukaisesti mikrotasolla sen sijaan, että tavoitteena olisi sensaatiohakuisesti ”lopullinen totuus pohjoiseurooppalaisten alkuperästä”. Tutkimuskohteen näin ollessa sekä maantieteellisesti että kronologisesti rajattu myös kielitieteellisen ja arkeologisen aineiston vertaileminen on luotettavampaa. Sama myös pätee oheistuotteena kehitettyyn teoreettiseen malliin, jota sitten voidaan halutessa soveltaa laajemmaltikin.

Eteläsaamelaiset rautakautisessa Pohjolassa tuntuu siis jopa välityöltä sanan positiivisessa merkityksessä, sillä se suorastaan kuhisee kiinnostavia jatkotutkimusavauksia, jotka jättävät lukijan vesi kielellä odottamaan lisää. Apurahasäätiöille voidaankin lähettää terveisiä, että väitöstudkimus ei tule jäämään Pihan tieteellisen uran kohokohdaksi vaan että hänessä on ilmeistä potentiaalia vielä merkittävämpään.

PETRI KALLIO

petri.kallio@helsinki.fi

Suomalais-ugrilaiset kielet ja kulttuurit

PL 24, 00014 Helsingin yliopisto

Lähteet

- AHLQVIST, AUGUST 1871: *De vestfinska språkens kulturord: Ett lingvistiskt bidrag till finnarnes äldre kulturhistoria*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- AIKIO, ANTE 2006: On Germanic-Saami contacts and Saami prehistory. *Journal de la Société Finno-Ougrienne* 91, 9–55. <https://doi.org/10.33340/susa.81944>
- 2012: An essay on Saami ethnolinguistic prehistory. RIHO GRÜNTAL ja PETRI KALLIO (toim.): *A linguistic map of prehistoric Northern Europe*, 63–117. Mémoires de la Société Finno-Ougrienne 264. Société Finno-Ougrienne, Helsinki.
- AIKIO, ANTE – AIKIO, ASLAK 2004: Suomalaiset ja saamelaiset rautakaudella. MIIA PESONEN ja HARRI WESTERMARCK (toim.): *Studia Generalia: Suomen kansa, mistä ja mikä*, 115–134. Helsingin yliopiston vapaan sivistystyön toimikunta, Helsinki.
- FROG – SAARIKIVI, JANNE 2015: De situ linguarum fennicarum aetatis ferreae, Pars I. *The Retrospective Methods Network Newsletter* 9, 64–115.
- HÄKKINEN, JAAKKO 2010: Jatkuvuusperustelut ja saamelaisen kielen leviäminen. *Muinaistutkija* 1/2010, 19–36; 2/2010, 51–64.
- ITKONEN, TERHO 1983: Välikatsaus suomen kielen juuriin. *Virittäjä* 87, 190–229, 349–386.
- KALLIO, PETRI 2006: Suomen kantakielten absoluuttista kronologiaa. *Virittäjä* 110, 2–25.
- 2009: Stratigraphy of Indo-European loanwords in Saami. TIINA ÄIKÄS (toim.): *Máttut – Mád-dagat: The roots of Saami ethnicities, societies and spaces / places*, 30–45. Publications of Giellagas Institute 12. Giellagas Institute, Oulu.
- KORHONEN, MIKKO 1981: *Johdatus lapin kielen historiaan*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 370. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- LAGERBLOM, KIMMO 1998: *Eteläisten tunturien kansa: Kulttuuriantropologinen tutkimus eteläsaamelaisen menneisyydestä ja nykyisyydestä*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-1998780893>
- LAGERCANTZ, ELIEL 1923: *Sprachlehre des Südlappischen nach der Mundart von Wefsen*. Kristiania etnografiske museum, Kristiania.
- 1926: *Wörterbuch des Südlappischen nach der Mundart von Wefsen*. Instituttet for sammenliggende kulturforskning, Oslo.
- LANG, VALTER 2020: *Homo Fennicus: Itämerensuomalaisten etnohistoria*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- MALLORY, J. P. 1989: *In search of the Indo-Europeans: Language, archaeology and myth*. Thames and Hudson, London.
- PARPOLA, ASKO 2017: Finnish *vatsa* ~ Sanskrit *vatsá-* and the formation of Indo-Iranian and Uralic languages. *Journal de la Société Finno-Ougrienne* 96, 245–286. <https://doi.org/10.33340/susa.70229>
- PIHA, MINERVA 2018: Combining Proto-Scandinavian loanword strata in South Saami with the Early Iron Age archaeological material of Jämtland and Dalarna, Sweden. *Finnisch-Ugrische Forschungen* 64, 118–233. <https://doi.org/10.33339/fuf.66694>
- 2020: Archaeological and lexical perspectives on indigenous South Saami religion. TIINA ÄIKÄS ja SANNA LIPKIN (toim.): *Entangled beliefs and rituals: Religion in Finland and Sápmi from Stone Age to contemporary times*, 110–157. Monographs of the Archaeological Society of Finland 8. Suomen arkeologinen seura, Helsinki.
- PIHA, MINERVA – HÄKKINEN, JAAKKO 2020: Kantasaamesta eteläkantasaameen: Lainatodisteita eteläsaamen varhaisesta eriytymisestä. *Sananjalka* 62, 102–124. <https://doi.org/10.30673/sja.95727>
- RAHKONEN, PAULI 2017: Onomasticon of Levänluhta and Kälämäki region. *Journal de la Société Finno-Ougrienne* 96, 287–316. <https://doi.org/10.33340/susa.70231>
- SAARIKIVI, JANNE 2004: Über das saamische Substratnamengut in Nordrußland und Finnland. *Finnisch-Ugrische Forschungen* 58, 187–214.
- 2006: *Substrata Uralica: Studies on Finno-Ugrian substrate in Northern Russian dialects*. Tartu University Press, Tartu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-4519-6>

- SAARIKIVI, JANNE 2011: Saamelaiskielet: Nykypäivää ja historiaa. IRJA SEURUJÄRVI-KARI, PETRI HALINEN ja RISTO PULKKINEN (toim.): *Saamentutkimus tänään*, 77–119. Tietolipas 234. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- SALO, UNTO 1996: Suomalais-ugrilainen kielihistoria Suomen esihistorian näkökulmasta. KYÖSTI JULKU (toim.): *Historia Fenno-Ugrica* I:2, 335–353. Societas historiae Fenno-ugricae, Oulu.
- 2014: Elokuvaohjaaja Jari Halonen arkeologisen tutkimuksen viitoittajana? *Muinaistutkija* 1/2014, 53–56. https://doi.org/10.1007/978-94-6209-722-3_4
- SAMMALLAHTI, PEKKA 1998: *The Saami languages: An introduction*. Davvi Girji, Kárášjohka.
- SCHALIN, JOHAN 2018: *Preliterary Scandinavian sound change viewed from the east: Umlaut remodelled and language contact revisited*. Nordica Helsingiensia 54. Unigrafia, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-4387-7>
- WITZEL, MICHAEL 1995: Early Indian history: Linguistic and textual parametres. GEORGE ERDOSY (toim.): *The Indo-Aryans of ancient South Asia: Language, material culture and ethnicity*, 85–125. Indian Philology and South Asian Studies 1. Walter De Gruyter, Berlin. <https://doi.org/10.1515/9783110816433-009>